

VARSTVOSLOVNI VIDIKI VARNOSTNEGA SAMOORGANIZIRANJA PREBIVALCEV

MAJA MODIC

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija.
E-pošta: maja.modic@fvv.uni-mb.si

Povzetek Glavni namen prispevka je definiranje in razmejitev konceptov skupnosti, varnostnega samoorganiziranja prebivalcev in vigilantizma. Vključevanje prebivalstva oziroma skupnosti v zagotavljanje varnosti predstavlja enega od temeljev demokracije, vendar pa lahko preseže mejo, ko namesto varnostnega samoorganiziranja preidemo v polje vigilantizma. Čeprav predstavlja vigilantizem problem tako za civilno družbo kot za državo, se zdi, da se pre pogosto izmuzne teoretičnemu in empiričnemu proučevanju. Vzroke za to lahko iščemo v konceptualni zmedi in različnih pogledih na vigilantizem pa tudi v običajni kratkotrajnosti dejavnosti vigilantov, ki otežuje spremljanje in analiziranje.

Ključne besede:
varnostno
samoorganiziranje,
varstvoslovje,
vigilantizem,
prebivalci,
skupnost.

CRIMINAL JUSTICE AND SECURITY PERSPECTIVES OF CITIZENS' SELF-PROTECTION

MAJA MODIC

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia.
E-mail: maja.modic@fvv.uni-mb.si

Abstract The main purpose of the paper is to define and distinguish the concepts of community, citizen self-protection, and vigilantism. Involving the residents or community in the provision of safety is one of the fundamentals of democracy; however, it can cross a limit when instead of self-protection, we shift to the vigilantism. Even though vigilantism presents a problem for both civil society and the state, it seems that it too often slips past the theoretical and empirical studies. The reasons for this can be found in conceptual confusion and various views on vigilantism, as well as in the usual short-term activities of vigilantes – challenging to monitor and analyse as such.

Keywords:
self-protection,
criminal
justice and
security,
vigilantism,
citizens,
community.

1 Uvod

Na področju zagotavljanja varnosti smo v zadnjih petih desetletjih nemara preizkusili ali pa vsaj videli druge preizkušati vse, kar si je aktualna družba zmoгла zamisliti. Od prenosa prvenstvene skrbi za varnost z državnih na lokalne organizacije (lokalizacija), s teh naprej na druge razno- in vsevrstne organizacije (pluralizacija), nekje na poti pa na skupnost, sosesko, javnost – kakor pač imenujemo entiteto, ki je pri vseh oblikah ogrožanja varnosti postavljena v sam srž dogajanja.

Pečar (2001; 2002) razlikuje med dvema vidikoma skupnosti, ki se odražata v njeni geografski in družbeni organiziranosti – prvi je ozemlje, drugi pa sposobnost povezovanja prebivalcev v skupno življenje. Najpomembnejši sestavni deli skupnosti so ozemlje, ljudje in njihove skupne potrebe, skupne dejavnosti za njihovo izpolnitev ter notranja dinamika znotraj skupnosti. Christensen in Levinson (2003) sta pojem skupnost opisala kot razpršen koncept, ki ima tako abstrakten kot konkreten pomen – v abstraktnem smislu predstavlja občutek skupnosti, v konkretnem pa opredeljuje specifične skupine ljudi s skupnimi okoliščinami ali interesi.

Samo idejo o sodelovanju prebivalstva pri zagotavljanju varnosti je težko zavreči, saj gre za enega od temeljev demokracije (Arnstein, 1969). Kadar angažma prebivalstva preseže optimalno točko, lahko postane nezaželen, ker potencialno ogroža zasebnost, medosebno zaupanje in pravice manjšin (Grabosky, 1992). Ko preidemo v polje vigilantizma, pa se odpre cela paleta dilem – socialnopolitične, varnostne in pravne narave.

2 Varnostno samoorganiziranje

Samoorganiziranje prebivalstva z namenom zaščite sebe, svojih bližnjih in svojega premoženja sega v zgodovino človeštva in je kot ideja obstajalo veliko prej kot pa organizirano in specializirano zagotavljanje varnosti v smislu policijske dejavnosti. Najzgodnejši dokumentiran sistem zagotavljanja varnosti v Veliki Britaniji (govorimo o letih pred začetkom normanskega osvajanja Anglije, tj. pred letom 1066) je temeljil na skupnosti in je uvajal kolektivno odgovornost, kar je v praksi pomenilo, da so vsi odrasli moški odgovorni za dobro vedenje drug drugega in se združujejo z namenom zaščite svoje skupnosti (Encyclopædia Britannica, 2020).

Pečar (1991, str. 325) pravi, da se ljudje organizirano samovarujemo predvsem iz bojazni za lastno življenje in premoženje, pri čemer navaja naslednje oblike: »osebno varstvo, hišno, stanovanjsko ali gospodinjsko zaščito in širšo skupinsko oziroma lokalno varovanje ter obrambo soseske«.

Za skupnosti je značilna določena stopnja pripadnosti, povezanosti, delitev skupnih vrednot, sosodstvo. Našteto so osrednji dejavniki, ki geografijo spremenijo v kulturo (Crank in Giacomazzi, 2007). Opisano lahko poimenujemo skupnostna povezanost (ang. community cohesion) (Buckner, 1988) in velja za pomemben kazalnik zmožnosti prebivalcev, da se vključijo v neformalno družbeno nadzorstvo (Pattavina, Byrne in Garcia, 2006). Skupnostno povezane soseske naj bi bile tako bolj odporne na kriminaliteto (Greene, 2000). Nasprotno, skupnosti, ki te povezanosti ne posedujejo, naj bi zaznamovali družbeni nered, konflikti, družbena neenakost, nizka stopnja socialne interakcije in pomanjkanje občutka pripadnosti (Forrest in Kearns, 2011).

V skladu s filozofijo v skupnost usmerjenega policijskega dela bi morali prav ti neformalni družbeni procesi, ki lahko potekajo le v povezanih skupnostih, ohranjati družbeni red znotraj skupnosti, ne pa policijsko delo samo (McKee, 2001; Rosenbaum, 1988). V kontekstu v skupnost usmerjenega policijskega dela so se tako razvili mnogi teoretični in empirični temelji vključevanja skupnosti¹ v zagotavljanje varnosti. Buren (2007) je povzel elemente, ki so skupni večini definicij vključevanja skupnosti: prostovoljno in aktivno sodelovanje, pravičen in demokratičen proces sodelovanja ter zmožnost vplivanja na končne odločitve.

Pečar (1992) opozarja, da državljansko samovarovanje² v marsičem spominja na vigilantizem, sploh z vidika čustvovanja in motiviranosti akterjev, ter navaja šest značilnosti, ki razlikujejo prvo od drugega:

---

¹ V tuji literaturi so avtorji za izraz, ki ga v tem prispevku poimenujemo sodelovanje skupnosti, uporabili tudi naslednja poimenovanja: participacija prebivalcev (ang. citizen participation) (Arnstein, 1969; Buren, 2007; Colquhoun, 2004; Marshall, 2004), koprodukcija prebivalcev (ang. citizen coproduction) (Fenwick, 2012; Innes in Roberts, 2008; Scott, Duffee in Renauer, 2003), vključevanje skupnosti/prebivalcev (ang. community/citizen involvement) (Grinc, 1994; Skogan in Hartnett, 1997), angažiranje skupnosti (ang. community engagement) (Myhill, 2009; Trojanowicz, Kappeler in Gaines, 2002).

² Pečar (1991, 1992) v obeh citiranih delih uporablja izraza državljansko samovarovanje in organizirano samovarovanje v soseski, ki ju razumemo enako kot naš naslovni izraz, tj. varnostno samoorganiziranje prebivalcev.

- izražanje nacionalnih, rasnih ali kakih drugih teženj,
- stereotipiziranje sumljivih oseb ali skupin,
- maščevalno dojemanje svojih dejavnosti,
- razvijanje ali izpopolnjevanje dejavnosti zgolj na podlagi čustvenosti, strahu in bojazni,
- združevanje brez soglasja ali celo v nasprotju z legitimnimi državnimi nadzorstvenimi institucijami in
- kratkotrajnost delovanja ter minljivost pripravljenosti za sodelovanje.

3 Vigilantizem

Etimološko izvira izraz vigilantizem iz latinske besede *vigilare* (»biti buden«) in španske *vigilante* (»stražar«) in pomeni neko obliko zaščite pred nevarnostjo (Zabyelina, 2019). Kljub razširjenosti vigilantizma in vigilantских skupin po vsem svetu se zdi, da je nabor teoretičnih in raziskovalnih dognanj vendarle omejen. Kowalewski (2003) to med drugim pripisuje kratkotrajni naravi vigilantских formacij, saj se pogosto izkaže, da so pripadniki vigilantских skupin družbenopolitični amaterji, z omejenimi željami in zmožnostmi ter pomanjkljivimi veččinami za intenzivno delovanje.

Rosenbaum in Sederberg (1974) sta po proučevanju ciljev vigilantских skupin razvila eno redkih tipologij vigilantizma, ki zajema tri vrste vigilantizma, pri čemer sta poudarila, da je možno tudi prekrivanje:

- 1) nadzorovanje kriminalitete,
- 2) nadzorovanje družbenih skupin in
- 3) nadzorovanje režima.

Kadar je njihov cilj nadzorovanje kriminalitete, vigilanti delujejo kot neformalna policija in ukrepajo proti posameznikom, za katere menijo, da so storili ali bi lahko storili kaznivo dejanje, seveda v skladu z njihovo lastno interpretacijo odklonskosti (Button, 2002). V znak protesta proti neukrepanju vlade, neučinkovitosti, korupciji in/ali, zgolj po njihovem, prizanesljivosti pri kaznovanju storilcev vigilantске skupine tega tipa izvajajo ulične patrolje, prijemajo resnične ali domnevne prestopnike in tudi izvajajo po lastni presoji »pravično« kazen.

Pri vigilantizmu s ciljem nadzorovanja družbenih skupin se akterji namesto v ulične patrulje usmerijo v specifična družbena okolja, pri čemer se pogosto izkaže, da izhajajo iz rasističnih in/ali etničnih vzgibov; po njihovem prepričanju določene družbene skupine predstavljajo nevarnost za družbo.

Pri vigilantizmu z namenom nadzorovanja režima izvajalci poskušajo spremeniti vladno ali druge vladne institucije, kadar so te neuspešne oziroma jih kot take dojemajo. V osnovi je sicer vigilantizem usmerjen na zunaj proti ogrožajočim elementom v družbi, vendar pa se lahko vigilantno delovanje usmeri tudi proti samemu režimu, če bi pripadniki presodili, da je neuspešnost režima preveč moteča. To vrsto vigilantizma Rosenbaum in Sederberg (1974) označujeta kot potencialno najbolj nasilno in organizirano. Dodajata še, da je lahko meja med vigilantizmom (sploh vigilantizmom z namenom nadzorovanja režima) in odpadništvom ter uporniškimi in revolucionarnimi gibanji zelo tanka.

Rosenbaumovim in Sederbergovim (1974) poskusom definiranja in razvrščanja vigilantizma so sledili tudi drugi, ki pa se oddaljujejo od njune opisane tipologije in jima očitajo preveliko inkluzivnost, še posebej Johnston (1996), ki trdi, da njun koncept pokriva vse in hkrati nič. V svoj model je zajel šestih ključnih elementov, na katerih naj bi vigilantizem temeljil:

- 1) načrtovanje, premislek in organizacija,
- 2) zasebni prostovoljni akterji,
- 3) status avtonomnega prebivalstva,
- 4) uporaba ali grožnja z uporabo sile,
- 5) odziv na kriminaliteto in družbeni nered ter
- 6) osebna in kolektivna varnost.

Element načrtovanja, premisleka in organizacije je ključen pri razlikovanju med primeri spontane samoobrambe in vigilantizmom, saj bi sicer vsako povračilno nasilno dejanje lahko označili z vigilantizmom, ki bi tako kot koncept izgubil pomen. Prav tako so izvzeta dejanja pripadnikov državnih in drugih javnih institucij, kar Johnston (1966) označuje z elementom zasebnih in prostovoljnih akterjev. Status avtonomnega prebivalstva se nanaša na pogoj, da vigílanti delujejo brez podpore države ali kapitala, pač pa so to »aktivni državljani«, ki zadeve vzamejo v svoje roke in se dojemajo kot moralni akterji v družbi, poklicani k odzivu na zaznano grožnjo.

Grožnja z uporabo sile lahko v kontekstu vigilantizma deluje enako zgovorno kot nasilje samo, kar Johnston ponazori s konkretnimi primeri, v katerih vigilantske skupine kot take prepoznamo, kadar njihova filozofija delovanja dopušča uporabo nasilja. Vsakega odziva na kriminaliteto ali družbeni nered pač ne moremo označiti za vigilantizem. Nekateri avtorji Johnstonu nasprotujejo prav glede tega elementa (e Silva, 2018), ki bi lahko razširil pojmovanje vigilantizma na vsakršno nedemokratsko vedenje. Motivacija za večino vigilantskih pobud izvira iz priljubljene želje po »nekaj ukreniti« in s tem zajamčiti (osebno in kolektivno) varnost, kadar so formalni nadzorni mehanizmi zaznani kot neučinkoviti.

4 Sklep

Poleg že nakazanega zdrsa v vigilantizem velja pri organiziranem samovarovanju opozoriti še na druge možne slabe razplete. Paradoks, ki ga lahko zaznamo, je, da na poti izpolnjevanja iskrene želje po varnem in svobodnem bivanju v svoji skupnosti, končamo v zavarovanem in hkrati omejenem, ograjenem, z vseh strani nadzorovanem životarjenju. Varovalnost, budnost, sumničavost, morda že paranoja tako začnejo načenjati zasebnost in ustvarjati vzdušje sumničavosti in strahu, ki zlahka preseže dejanski obseg ogroženosti neke skupnosti (Pečar, 1992). Med neugodne izide varnostnega samoorganiziranja in konkretnega vključevanja skupnosti v preprečevanje kriminalitete sodijo tudi ugotovitve, da skupnostni angažma »deluje« v premožnih, urejenih soseskah; v revnih, nepovezanih in s kriminaliteto obremenjenih pa ne (Meško in Sotlar, 2012; Skogan, 1988). Koliko in kakšne vrste varnostnega samoorganiziranja je še zaželenega (do meje vigilantizma) ali celo nujnega (v kontekstu filozofije v skupnost usmerjenega policijskega dela) je stvar bolj ali manj spontanega odziva družbe, zadnjo besedo pri tem pa bi morala imeti država z odločno in jasno politiko.

Literatura

- Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216–224. doi:10.1080/01944366908977225
- Buckner, J. C. (1988). The development of an instrument to measure neighborhood cohesion. *American Journal of Community Psychology*, 16(6), 771–791. doi:10.1007/BF00930892
- Buren, B. A. (2007). *Evaluating citizen oversight of police*. New York: LFB Scholarly Publishing.
- Button, M. 2002. *Private policing*. Portland: Willan Publishing
- Christensen, K. in Levinson, D. (2003). *Encyclopedia of community: From the village to the virtual world*. Thousand Oaks: Sage.

- Colquhoun, I. (2004). *Design out crime: Creating safe and sustainable communities*. Oxford: Architectural Press.
- Crank, J. P. in Giacomazzi, A. L. (2007). Areal policing and public perceptions in a non-urban setting: one size fits one. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 30(1), 108–131. doi:10.1108/13639510710725659
- E Silva, K. K. (2018). Vigilantism and cooperative criminal justice: Is there a place for cybersecurity vigilantes in cybercrime fighting? *International Review of Law, Computers & Technology*, 32(1), 21–36. doi:10.1080/13600869.2018.1418142
- Encyclopædia Britannica*. (2020). Pridobljeno na <https://www.britannica.com/topic/police>
- Fenwick, T. (2012). Co-production in professional practice: A sociomaterial analysis. *Professions and Professionalism*, 2(1). doi:10.7577/pp.v2i1.323
- Forrest, R. in Kearns, A. (2001). Social cohesion, social capital and the neighbourhood. *Urban Studies*, 38(12), 2125–2143. doi:10.1080/00420980120087081
- Grabosky, P. N. (1992). Law enforcement and the citizen: Nongovernmental participants in crime prevention and control. *Policing and Society*, 2(4), 249–271. doi:10.1080/10439463.1992.9964647
- Greene, J. R. (2000). Community policing in America: Changing the nature, structure, and function of the police. V J. Horney (ur.), *Criminal Justice 2000. Vol. 3, Policies, processes, and decisions of the criminal justice system* (str. 299–370). Washington: U.S. Department of Justice, National Institute of Justice. Pridobljeno na https://www.ncjrs.gov/criminal_justice2000/vol_3/03g.pdf?qr=understanding-community-policing
- Grinc, R. (1994). Angels in marble: Problems stimulating community involvement in community policing. *Crime & Delinquency*, 40, 437–468. doi:10.1177/0011128794040003008
- Innes, M. in Roberts, C. (2008). Reassurance policing, community intelligence and the co-production of neighbourhood order. V T. Williamson (ur.), *The handbook of knowledge-based policing: Current conceptions and future directions* (str. 241–262). Chichester: John Wiley & Sons.
- Johnston, L. (1996). What is vigilantism? *British Journal of Criminology*, 36(2), 220–236. doi:10.1093/oxfordjournals.bjc.a014083
- Kowalewski, D. (2003). Vigilantism. V W. Heitmeyer in J. Hagan (ur.), *International handbook of violence research* (str. 339–349). Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Marschall, M. J. (2004). Citizen participation and the neighborhood context: A new look at the coproduction of local public goods. *Political Research Quarterly*, 57(2), 231–244. doi:10.1177/106591290405700205
- McKee, A. J. (2001). The community policing evaluation survey: Reliability, validity, and structure. *American Journal of Criminal Justice*, 25(2), 199–209. doi:10.1007/BF02886845
- Meško, G. in Sotlar, A. (2012). Preprečevanje kriminalitete v lokalnih skupnostih – med ad hoc pristopi in na znanju temelječih preventivnih dejavnostih. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 63(3), 229–239.
- Myhill, A. (2009). Community engagement. V A. Wakefield in J. Fleming (ur.), *The Sage dictionary of policing* (str. 35–37). Los Angeles: Sage.
- Pattavina, A., Byrne, J. M. in Garcia, L. (2006). An examination of citizen involvement in crime prevention in high-risk versus low- to moderate-risk neighborhoods. *Crime & Delinquency*, 52(2) 203–231. doi:10.1177/0011128705284155
- Pečar, J. (1991). Organizirano samovarovanje. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 42(4), 325–339.
- Pečar, J. (1992). *Institucionalizirano nedržavno nadzorstvo*. Radovljica: Didakta.
- Pečar, J. (2001). Policija in (lokalna) skupnost. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 52(2), 132–140.
- Pečar, J. (2002). Preprečevanje kriminalitete in policija. *Varstvoslojce*, 4(2), 122–131.
- Rosenbaum, D. P. (1988). Community crime prevention: A review and synthesis of the literature. *Justice Quarterly*, 5(3), 323–395. doi:10.1080/07418828800089781
- Rosenbaum, H. J. in Sederberg, P. C. (1974). Vigilantism: an analysis of establishment violence. *Comparative Politics*, 6(4), 541–570. doi:10.2307/421337

-
- Scott, J. D., Duffee, D. E. in Renauer, B. C. (2003). Measuring police-community coproduction: The utility of community policing case studies. *Police Quarterly*, 6(4), 410–439. doi:10.1177/1098611103257039
- Skogan, W. G. (1988). Community organizations and crime. *Crime and Justice*, 10, 39–78. doi:10.1086/449143
- Skogan, W. G. in Hartnett, S. M. (1997). *Community policing: Chicago style*. New York: Oxford University Press.
- Trojanowicz, R., Kappeler, V. E. in Gaines, L. K. (2002). *Community policing: A contemporary perspective*. Cincinnati: Anderson.
- Zabyelina, Y. (2019). Vigilante justice and informal policing in post-Euromaidan Ukraine. *Post-Soviet Affairs*, 35(4), 277–292. doi:10.1080/1060586X.2019.1601460

